

**Vabariigi Valitsuse määruse
„Rutu maastikukaitseala kaitse-eeskiri” eelnõu
SELETUSKIRI**

1. Sissejuhatus

Looduskaitseseaduse § 10 lõike 1 alusel on Vabariigi Valitsusel õigus võtta ala kaitse alla ja kehtestada ala kaitsekord. Eelnõukohase määrusega muudetakse olemasoleva maastikukaitseala kaitse-eesmärke ja kaitsekorda.

Kaitseala asub Viljandi maakonnas Karksi vallas Ainja külas.

Rutu maastikukaitseala (edaspidi *kaitseala*) territoorium on olnud kaitse all alates 1990. aastast, kui Viljandi Maakonnaavalitsus moodustas 21. augusti 1990. a määrusega nr 296 „Loodushoiust Viljandi maakonnas” Rutu mägede maastikukaitseala. Rutu mägede maastikukaitseala kaitsekorda on uuendatud Viljandi Maakonnaavalitsuse 9. novembri 1992. a määrusega nr 413 „Looduskaitse korraldus Viljandi maakonnas”. Selle põhjal moodustati Rutu maastikukaitseala, mille kaitse-eeskiri ja välispiiri kirjeldus kinnitati Vabariigi Valitsuse 16. mai 2001. a määrusega nr 170 „Rutu maastikukaitseala kaitse-eeskiri”.

Vastavalt looduskaitseseaduse § 91 lõikele 1 kehtivad enne selle seaduse jõustumist kaitse alla võetud kaitsealade ja kaitstavate looduse üksikobjektide kaitseks kehtestatud kaitse-eeskirjad ja kaitsekord seni, kuni looduskaitseseaduse alusel kehtestatakse uued kaitse-eeskirjad. Seega ei võeta määrusega kaitse alla uut ala, vaid kinnitatakse kaitse all olevale alale kehtivate õigusaktide kohane kaitsekord.

Eelnõukohase määrusega muudetakse looduskaitseseaduse § 13 lõike 1 alusel olemasoleva maastikukaitseala kaitse-eesmärke ja kaitsekorda. Muudatuse on tinginud vajadus tagada nõukogu direktiivi nr 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta (EÜT L 206, 22.07.1992, lk 7–50; edaspidi *loodusdirektiiv*) I lisas nimetatud metsaelupaigatüüpide kaitse. Moodustatav kaitseala hõlmab täielikult Natura võrgustikku kuuluvat Rutu loodusala.

Vabariigi Valitsuse määruse eelnõu on koostanud Keskkonnaameti Pärnu-Viljandi regiooni kaitse planeerimise spetsialist Meelis Suurkask (tel 516 4997, e-post meelis.suurkask@keskkonnaamet.ee), eelnõu kaitsekorra otstarbekust on kontrollinud Keskkonnaameti kaitse planeerimise peaspetsialist Taavi Tattar (tel 786 8371, e-post taavi.tattar@keskkonnaamet.ee). Eelnõu õigusekspertiisi on teinud Keskkonnaameti üldosakonna peajurist Lüüli Junti (tel 680 7435, e-post lyyli.junti@keskkonnaamet.ee) ja Kristina Parnaul-Ollik (tel 521 5500, e-post kristina.parnaul@mail.ee) eksperdi hinnangu on andnud Tõnis Korts, keeleliselt toimetanud Siiri Soidro (tel 640 9308, e-post siiri.soidro@tlu.ee).

2. Eelnõu sisu, piirangute ja kaitse alla võtmise põhjendus

2.1. Kaitse-eesmärkide vastavus kaitse alla võtmise eeldustele

Kaitseala kaitse-eesmärk on kaitsta Sakala kõrgustiku omapäraseid pinnavorme ja maastikku, loodusdirektiivi elupaigatüüpe, mida loodusdirektiiv nimetab I lisas. Need on vanad loodumetsad (9010*)¹ ning okasmetsad oosidel ja moreenkuhjatistel (9060).

Vastavalt looduskaitseseaduse §-le 7 on kaitseala kaitse alla võtmise eeldused ohustatus, haruldus, tüüpilisus, teaduslik, ajaloolis-kultuuriline või esteetiline väärtus või rahvusvahelistest lepingutest tulenev kohustus. Rutu maastikukaitseala kaitse all olemise eelduseks on alale eesmärgiks seatud väärtuste ohustatus ja haruldus, ajaloolis-kultuuriline ja esteetiline väärtus ning loodusdirektiivist tulenev rahvusvaheline kohustus

Haruldased ja ohustatud kooslused. Rutu maastikukaitsealal asuvad elupaigatüübid, vanad loodumetsad (9010*) ning okasmetsad oosidel ja moreenkuhjatistel (9060), on haruldaste ja ohustatutena lisatud loodusdirektiivi I lisasse. Elupaigatüüp vanad loodumetsad on loodusdirektiivi I lisas märgitud esmatahtsa elupaigana, mille kaitse tagamisel on Euroopa Liidul ja selle liikmesriikidel eriline vastutus. Nimetatud elupaigatüübid on intensiivse metsamajanduse tõttu muutunud Euroopa boreaalses piirkonnas haruldaseks ja seetõttu on ohustatud ka paljud nende kooslustega seotud liigid, kes kasutavad eespool nimetatud elupaigatüüpi elupaigana või toitumisalana. Loodusdirektiivi ülesanne on kaitsta ohustatud liike ja nende elupaiku ning aidata kaasa looduse mitmekesisuse säilimisele ja taastamisele. Loodusdirektiivi artikli 6 punkti 1 kohaselt tuleb liikmesriikidel kehtestada vajalikud kaitsemeetmed direktiivi lisades nimetatud elupaigatüüpide ning liikide ja nende elupaikade kaitseks, mis vastavad nende elupaigatüüpide ja liikide ökoloogilistele nõudlustele.

Elupaigatüüp **vanad loodumetsad (9010*)** on inim mõjuta või vähese inim mõjuga metsad. Intensiivse metsamajandamise tõttu on vanadele loodumetsadele iseloomuliku puistuga metsad kadumisohus. Vanades loodumetsades leiavad elupaiga paljud ohustatud liigid, eriti samblad, samblikud, seened ja selgrootud loomad. Rutu maastikukaitsealal asub vana loodumetsa elupaigatüüp 55,1 ha suurusel pindalal ning loodusliku arengu tulemusena võib elupaiga pindala suurened 82,3 ha-ni.

Elupaigatüüpi **okasmetsad oosidel ja moreenkuhjatistel (9060)** leidub Eestis ooside moreenküngaste ja voorte lagedel ning nõlvadel. Sürjametsad on levinud eelkõige Kesk- ja Lõuna Eestis ning Pandivere kõrgustikul. Puurindes on valdavad mänd ja kuusk. Leiduda võib ka kasked ja tamme ning põõsarindes sarapuud. Rutu maastikukaitsealal asub elupaigatüüp okasmetsad oosidel ja moreenkuhjatistel 70,8 ha suurusel pindalal ning loodusliku arengu tulemusena võib elupaiga pindala suurened 144 ha-ni.

Ajaloolis-kultuuriline ja esteetiline väärtus. Rutu maastikukaitseala hõlmab Sakala kõrgustiku üht kõrgeimat osa, nn Rutu mägesid ning pikka aega Sakala kõrgustiku kõrgeimaks punktiks peetud Rutu mäge. Rutu mäed on valdavalt kaetud metsadega ja väikeste metsalagendikega, kaitseala keskosas on kinni kasvavad endised taluheinamaad, millelt avaneb vaade vaheldusrikkale pinnamoole. Rutu mäed on kohalikul tasandil hinnatud puhkeala.

¹ Sulgudes on siin ja edaspidi kaitstava elupaigatüübi koodinumber vastavalt Euroopa nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ I lisale. Tärniga (*) on tähistatud esmatahtsad elupaigatüübid.

Rutu mägi koos seda ümbritseva küngastikuga on olnud kaitse all alates 1990. aastast, kui Viljandi Maakonnavalitsuse määrusega moodustati Rutu mägede maastikukaitseala.

Loodusdirektiivist tulenev rahvusvaheline kohustus. Loodusdirektiivi ülesanne on kaitsta ohustatud loomaliike ja nende elupaiku ning aidata kaasa looduse mitmekesisuse säilimisele ja taastamisele. Direktiivi artikli 6 punkti 1 kohaselt tuleb liikmesriikidel kehtestada direktiivi lisades nimetatud elupaigatüüpide ning liikide ja nende elupaikade kaitseks kaitsemeetmed, mis vastavad nende elupaigatüüpide ja liikide ökoloogilistele nõudlustele. Rutu maastikukaitseala jääb täielikult Rutu loodusalale. Rutu looduslalal on kohustus kaitsta elupaigatüüpi okasmetsad oosidel ja moreenkuhjatistel (9060).

2.2. Kaitse alla võtmise otstarbekus

Rutu maastikukaitseala on 1990. aastast kaitse all olnud ala, mis asub keset intensiivselt majandatud metsi ja liivakarjääre, millel on oluline tähtsus loodusliku mitmekesisuse säilimisel. Ala jätkuv kaitse all hoidmine on oluline, eeskätt maastiku säilitamise ning loodusdirektiivi metsaelupaigatüüpide kaitse-eesmärgil.

Rutu maastikukaitseala territooriumist moodustavad loodusdirektiivi elupaigatüübid 38%, millest vanad loodusmetsad moodustavad 17% ning okasmetsad oosidel ja moreenkuhjatistel 21%. Loodusliku arengu tulemusena võib loodusdirektiivi elupaigatüüpide osakaal tõusta 67% kaitseala pindalast.

Rutu maastikukaitsealal asub Sakala kõrgustiku omanäoline ja üks kõrgemaid osasid – Rutu küngastik.

Lisaks eespool nimetatud loodusväärtustele on Rutu maastikukaitseala kaitse all hoidmine oluline vanadele metsadele iseloomulike haruldaste ja ohustatud taime- ja loomaliikide kaitseks. Eraldi liikide kaitse-eesmärgiks seadmine pole vajalik. Kaitsealuste liikide elupaikade kaitseks kehtestatav kaitsekord tagab ka nende kaitse. Teadaolevatest III kategooria kaitsealustest liikidest, mida ei ole seatud kaitseala kaitse-eesmärgiks, on kaitsealal linnuliikidest väänkael (*Jynx torquilla*), mustränhn (*Dryocopus martius*), väike-kirjurahn (*Dendrocopus minor*), väike-kärbsenäpp (*Ficedula parva*) ning taimeliikidest laialehine neiuvaip (*Epipactis helleborine*), võõthuul-sõrmkäpp (*Dactylorhiza fuchsii*), roomav öövilge (*Goodyera repens*), pruunikas pesajuur (*Neottia nidus-avis*) ja kahelehine käokeel (*Platanthera bifolia*).

Lisaks eespool kirjas olevale on Rutu maastikukaitseala kaitse all hoidmine põhjendatud ka asjaoluga, et tegemist on ülepiinnaliselt Natura võrgustikku kuuluva alaga. Kaitsealaga samades piirides asub Rutu loodusala.

2.3. Kaitstava loodusobjekti tüübi valik

Kuna kaitseala peamine kaitse-eesmärk on Sakala kõrgustiku omapäraste pinnavormide ja maastiku ning metsaelupaigatüüpide kaitse, siis on kaitseala tüübiks valitud maastikukaitseala. Maastikukaitseala on kaitseala maastiku säilitamiseks, kaitsmiseks, uurimiseks, tutvustamiseks ja kasutamise reguleerimiseks.

Hoiuala on mõeldud looduslike koosluste ja liikide, mitte maastiku kaitseks, mistõttu ei ole hoiuala sobiv. Hoiuala kaitsekord ei võimalda mitme vajaliku piirangu rakendamist (nt ehitamine, metsade majandamine).

Püsielupaik on mõeldud konkreetse liigi kaitseks ega sobi maastiku kaitseks.

2.4. Kaitstava loodusobjekti välis- ja vööndi piir

Kaitseala piiritlemisel on lähtunud põhimõttest, et kaitsealasse on hõlmatud kaitset vajavad loodusväärtused ja loodusväärtustele vajalik puhver ning ala piirid peavad olema looduses selgelt tuvastatavad ja üheselt mõistetavad. Seetõttu on piiritlemisel kasutatud selgepiirilisi ja ajas vähe muutuvaid objekte (metsasihid, kraavide kaldad, mõõdistatud maaüksused). Kaitseala piir on kantud kaardile, kasutades alusena Eesti põhikaarti (mõõtkava 1 : 10 000) ja maakatastri andmeid.

Rutu maastikukaitseala pindala on 329,3 ha, millest riigimaa on 274,1 ha ja eramaa 55,2 ha. Kaitseala pindala jääb sisuliselt samaks, vaid tehnilisest korrigeerimisest tingitud muudatused vähendavad senist pindala 0,8 ha võrra. Peamine pindalade erinevus tuleneb sellest, et varem oli kaitseala välispiir tõmmatud mööda metsateede ja metsasihtide telgjoont. Piiri korrigeerimisel jäeti aga kaitseala piiril olevad metsateed ja -sihid kaitseala koosseisust välja.

Kaitseala välispiiri, mis on ühtlasi sihtkaitsevööndi piir, määramisel lähtuti sellest, et kaitstavad väärtused oleksid tervenisti hõlmatud ning et piir oleks üheselt arusaadav ja looduses tuvastatav. Piir kulgeb lõunas mööda Ikepera oja paremat kallast, läänes mööda Valga–Uulu maantee katastriüksuste kaitsealapoolset serva, loodes mööda katastriüksuste piire, põhjas paralleelselt metsateedega (Tindi tee). Kirdes kulgeb piir mööda katastriüksuste piiri ja idas mööda metsasihte, nii et metsasihid jäävad kaitsealast välja. Mäetaguse maaüksusel (katastritunnus 60001:007:0270) kulgeb piir läbi metsamassiivi mööda kungastevahelisi nõgusid. Piirijoon kulgeb mõtteliste sirglõikudena järgmiste koordinaatpunktide vahel: N 58°02'33,8" E 25°39'57,6" (Mäetaguse talu juures asuv truubi ots); N 58°02'36,0" E 25°39'58,1"; N 58°02'36,7" E 25°40'00,5"; N 58°02'39,3" E 25°40'03,0" ja N 58°02'41,05" E 25°40'06,45" (kraavi käänak). Lisaks kulgeb kaitseala idapiir mööda Mäetaguse talu juures oleva tiigi kallast (tiik jääb kaitsealalt välja) ning kraavide kaldaid (kraavid jäävad kaitsealalt välja).

Kaitseala sihtkaitsevöönd on kaitseala osa seal väljakujunenud või kujundatavate looduslike koosluste säilitamiseks. Vastavalt kaitsekorra eripärale ja majandustegevuse piiramise astmele kuulub kogu kaitseala Rutu sihtkaitsevööndisse, mis on moodustatud peaaesjalikult metsaelupaigatüüpide okasmetsad oosidel ja moreenikuhjatistel ning vanade loodusmetsade kaitseks. Metsaelupaigatüübis tuleb piirata majandustegevust, eeskätt metsade majandamist ja see on võimalik üksnes sihtkaitsevööndis. Vaid sihtkaitsevööndi režiim võimaldab tagada väärtuslike metsaelupaikade soodsa seisundi. Ühtlasi kaitstakse seeläbi ka Rutu mäele iseloomulike maastiku – metsast kungast üksikute niitudega künka lael.

2.5. Kaitsekord

2.5.1. Kaitsekorra kavandamine

Kaitsekorra väljatöötamisel on arvestatud kaitsealal asuvaid loodusväärtusi ning kaitseala tsoneeringu ja kaitse-eeskirja kohta koostatud eksperdiarvamust (Tõnis Korts, 2010).

Kaitse-eeskirjaga kehtestatavad piirangud on sätestatud ulatuses, mis tagab kaitsealal asuvate liikide ja looduslike elupaikade soodsa seisundi ning on proportsionaalne saavutatavale efektile.

Kaitseala kaitse-eeskiri seab kitsendused omandiõigusele (Eesti Vabariigi põhiseadus § 32, edaspidi *PS*). Keskkonda mõjutava tegevuse õigusliku regulatsiooni aluseks on *PS* §-st 5 tulenev loodusvarade ja loodusressursside kui rahvusliku rikkuse säästva kasutamise põhimõte. Elu- ja looduskeskkonna säästmise ja sellele tekitatud kahju hüvitamise kohustus tuleneb *PS* §-st 53. Tulenevalt *PS* §-dest 5, 32 ja 53 ning keskkonnaseadustiku üldosa seaduse ja looduskaitse-eeskirja alusel võib omandiõigust piirata. Omandiõiguse põhiollemuse säilimiseks peavad seadusest tulenevad piirangud olema proportsionaalsed ehk piirangu eesmärgi saavutamiseks sobivad, vajalikud ja mõõdukad. Kaitse-eeskirjaga piirangute seadmise eesmärgiks on alal leiduvate loodusväärtuste säilimine. Ühtlasi täidetakse direktiivist 92/43/EMÜ riigile tulenev kohustus tagada loodusväärtuste kaitse Natura 2000 võrgustiku alal. Neid eesmärke saab lugeda õiguspäraseks, kuna abinõud, mis soodustavad eesmärgi saavutamist, on õiguslikult sobivad: kaitseala moodustamine ja loodusväärtusi kahjustavate tegevustele piirangute seadmine aitab kaasa kaitseala eesmärkide täitmisele. Abinõu on vajalik, kui eesmärki ei ole võimalik saavutada mõne teise isikut vähem koormava abinõuga, mis on vähemalt sama efektiivne. Kaitse-eeskirja regulatsiooni eesmärgi (loodusväärtuste säilimine) täitmiseks ei ole muid vähemalt sama efektiivseid, kuid isikuid vähem koormavaid meetmeid. Abinõu mõõdukuse üle otsustamiseks tuleb kaaluda ühelt poolt isikutele antud õigusesse sekkumise ulatust ja intensiivsust, teiselt poolt aga eesmärgi tähtsust. Eesti ja Euroopa loodusväärtuste säilimine on oluline eesmärk. Alale kaitse tagamisega ja tegevustele piirangute seadmisega ala loodusväärtused säilivad, loodusväärtusi kahjustavate tegevuste elluviimisel need hävivad.

Metsamajandusalase ettevõtluse korral on teada risk, et tegevust ei saa võimaldada juhul, kui see kahjustab loodust või elukeskkonda. Ettevõtlusvabadus ei anna isikule õigust nõuda rahvusliku rikkuse ega riigi vara kasutamist oma ettevõtluse huvides. Omandiõigus ja ettevõtlusvabadus ei ole piiramatud õigused. Kaitse-eeskirjaga alale seatud eesmärk kaalub üles omandiõiguse ja ettevõtlusvabaduse riive. Järgnevates kaitsekorra peatükkides on esitatud kitsenduste kaupa põhjendused, miks vastavad piirangud on vajalikud.

Vastavalt kaitsekorra eripärale ja majandustegevuse piiramise astmele on kaitseala tervikuna määratud (hooldatavaks) sihtkaitsevööndiks.

Seniste kaitseala piiride muutmiseks ja kaitsekorra uuendamiseks tunnistatakse määrusega kehtetuks Vabariigi Valitsuse 16. mai 2001. aasta määrus nr 170 „Rutu maastikukaitseala kaitse-eeskiri”.

Käesolev kaitse-eeskirja eelnõu ei reguleeri kaitsealal pilliroo ega adru varumist. Kaitsealal ei kasva pilliroogu ega adru ning seetõttu ei ole vajadust reguleerida kaitse-eeskirjas nende varumist.

2.5.2. Sihtkaitsevööndi kaitsekord

2.5.2.1. Lubatud tegevused

Inimestel on lubatud viibida, pidada jahti, püüda kala, korjata marju, seeni ja teisi metsa kõrvalsaadusi kogu kaitsealal. Inimeste viibimine ning metsa kõrvalsaaduste kogumine ei kahjusta kaitseala kaitseväärtusi. Inimeste liikumist ja loodusandide kasutamist pole piiratud, kuna väike külastuskoormus ning metsa kõrvalsaaduste kogumine ei kahjusta kaitseala kaitseväärtusi.

Teoreetiliselt on kalapüük võimalik Ikepera ojal, kuigi praktikas seda kaitsealal asuval ojalõigul ei toimu. Kaitsealal asuv Ikepera oja lõik on võrreldes oja kogupikkusega suhteliselt lühike. Kalapüügi keelamine sellel ojalõigul ei ole vajalik ega otstarbekas.

Kaitse-eeskirja ekspertiisi käigus on ekspert teinud ettepaneku keelata kaitsealal metsa kõrvalsaaduste korjamine. Kaitse-eeskirja koostaja arvates ei ole metsa kõrvalsaaduste korjamine kaitseala kaitse-eesmärkidele ohtlik. Vastavalt metsaseaduse § 35 lõike 2 punktile 1 tohib avalik-õigusliku isiku omandis olevas metsas ja piiramata või tähistamata erametsas viibida ja korjata marju, seeni ja pähkleid ning varuda dekoratiivoksi, ravim- ja dekoratiivtaimi ning nende osi metsaomaniku huve põhjendamatult kahjustamata, jahilukeid ja kaitsealuseid loomi nende sigimisperioodil ja teisi metsas viibijaid häirimata, metsa püsivaid jälgi jätmata ning tuleohutusnõudeid ja metsaomaniku nõudeid järgides. Marjade, seente, pähklite, taimeokste, ravimtaimede ja selliste dekoratiivtaimede, mis ei ole kaitsealused liigid, korjamine ei kahjusta kaitseala kaitseväärtusi.

Kaitsealal on lubatud jahipidamine, kuna jahiseadusele ja jahieeskirjale vastav jahipidamine ei kahjusta kaitseala kaitseväärtusi. Jahi korraldamisel tuleb kinni pidada sõidukite liikumist piiravast regulatsioonist, et säästa maastikku. Kaitsealal ei esine kaitsealuseid liike, kelle soodsat seisundit jahipidamine võib kahjustada.

Kaitsealal on lubatud kuni 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine ilma kaitseala valitseja loata. Rohkem kui 50 osalejaga rahvaürituse korraldamiseks peab olema kaitseala valitseja nõusolek. Hinnanguliselt on 50 inimesest koosnev grupp optimaalne, et tegutseda kaitsealal elupaiku kahjustamata. Rutu maastikukaitseala laagriplats on arvestatud kuni 50 osalejaga ürituse korraldamiseks. Kui inimesi on rohkem, tekib probleem parkimisega, inimeste mahutamise laagriplatsile, prügiga, käimla kasutamisega jm. Seepärast on vaja iga suurema osalejate arvuga üritus kooskõlastada kaitseala valitsejaga, teha ürituseks lisaettevalmistusi ning hiljem koristada ürituse toimumispaik.

Telkimine ja lõkke tegemine kaitsealal on lubatud paigas, mis on selleks ette valmistatud ja mille kaitseala valitseja on tähistanud. Lõkke tegemise ja telkimise piirang on tingitud piirkonnale iseloomulike okasmetsade ja samblase pinnase suurest tuleohtlikkusest. Kontrollimatu tuletegemine on seotud suure riskiga. Telkimise reguleerimisega välditakse liigset tallamist.

Kaitseala teedel on lubatud sõidukiga ja maastikusõidukiga (kooskõlas liikluseaduse § 154) ning veekogudel sisepõlemismootorita ujuvvahendiga sõitmine. Tee mõiste tuleneb ehitusseadustiku §-st 92. Jalgrattaga on lubatud sõita ka radadel. Muudel juhtudel väljaspool teid ja radadel ning sisepõlemismootoriga ujuvvahendiga sõitmine on lubatud järelevalve- ja päästetöödel, kaitse-eeskirjaga lubatud töödel, kaitseala valitsemise ja kaitse korraldamisega seotud töödel ja kaitseala valitseja nõusolekul teostataval teadustegevusel.

Ainuke koht kaitsealal, kus teoreetiliselt oleks võimalik ujuvvahendiga sõita, on Ikepera oja. Looduslikus seisundis oja on täis mahalangenud puid ja muid takistusi, nii et praktiliselt seal paadiga sõita ei saa ning kaitseala seisundit kahjustama poleks see ka võimalik (eeldab oja suuremahulist puhastamist ja süvendamist).

Kavandatavad sõidukitega sõitmise liikumiskiirangute leevendused on kooskõlas looduskaitseadusega (§ 30 lg 3) ja nende tõttu ei seata ohtu looduskaitseala kaitse-eesmärkide saavutamist. Kaitsealal asuvad üldkasutatavad teed, millel puudub vajadus liikluse piiramiseks. Jalgratastega lubatakse sõita ka radadel. Sõidukiga ja maastikusõidukiga sõitmise lubamine

ainult teedel on õigustatud, sest metsa- ja põllumajandustööd ning kaitseala hooldustööd on erandite nimistus. Kaitsealal asuvad puhkeala ja üldkasutatavad metsarajad, mis vajavad hooldamist. Väljaspool teid lubatakse sõita kaitsealal hooldustööde ning metsamajanduslike tööde tegemiseks. Sõidukitega (va jalgratas) ja maastikusõidukitega sõitmine väljaspool teid kahjustab künkanõlvade erosiooniohtlikku pinnast ja on kahjulik elupaikade seisundile. Jalgrataste mõju metsaradadele on väike ning ei kujuta ohtu loodusväärtustele. Suuremate rahvaürituste korral (jalgrattavõistlused) on vajalik kaitseala valitseja kooskõlastus. Kuna kaitseala valitsejale jääb õigus hinnata rahvaürituse mõju kaitse-eesmärkidele, siis ei sea nimetatud leevendus ohtu kaitse-eesmärkide saavutamist.

Kaitsealal on lubatud tee, tehnovõrgu rajatise või ehitiste hooldustööd. Kaitseala läbib Paanikse–Küti kohalik maantee, lisaks on kaitsealal hulk metsateid (metsatee mõiste tuleneb ehitusseadustiku §-st 93), mille korrashoid on vajalik piirkonnas liikumiseks ja väljaspool kaitseala asuvate objektide teenindamiseks. Kaitseala läbib keskpinge elektriliin, mis varustab Mäetaguse ja Pintsatu kinnistut elektrienergiaga. Olemasolevate kommunikatsioonide hooldamine ei kahjusta kaitseala kaitseväärtusi. Olemasolevatest ehitistest paiknevad kaitsealal Rutu mägede laagriplatsi rajatised. Regulatsioon võimaldab kaitsealal asuvate rajatiste (olemasolevad rajatised) hooldus-, remont- ja rekonstrueerimistöid.

Kaitseala valitseja nõusolekul on kaitsealal lubatud olemasolevate maaparandussüsteemide hoiutööd ja veerežiimi taastamine. Alal on rajatud metsakuivendussüsteem. Kuivenduse mõjul on metsaalune turbapinnas kõdunemise tõttu aastatega langenud ning kuivendussüsteemi ummistumise korral ujutatakse suured metsaalad üle. Metsaelupaikade säilimise huvides ei ole soovitatav väljakujunenud metsakooslustel hukkuda lasta. Oluline on hoida olemasolevad truubid korras. Metsaelupaikade hoolduskava kohaselt võib osutada vajalikuks Ikepera oja äärsete lodumetsade veerežiimi taastamine ja mõne kraavi sulgemine.

Kaitseala valitseja nõusolekul on kaitsealal lubatud kaitse-eesmärgile vastav koosluste kujundamine. Metsakoosluste kaitse ei tingi üldjuhul inimese sekkumist koosluste arengusse. Rutu maastikukaitsealal leidub inimtegevusest tugevasti mõjutatud metsaelupaiku. Noortes, kunagiste tormikahjustuste kohale kasvanud üheliigilistes puistutes on soovitatav teha hooldustöid, et kiirendada loodusliku ilmega liigirikka puistu kujunemist. Lisaks elupaikade kaitsele tuleb kaitsta ka piirkonna maastikku, eriti Rutu mäge, ning neid ka inimestele tutvustada. Selleks on tarvilik mäele viiva metsatee ja mäetipu hooldustööd ning ümbritseva metsa korrastamine, nii tagatakse külastajate ohutus ja säilitatakse maastikuvaated. Maastikuvaadete säilimiseks on vajalik metsaheinamaade kui maastikuelementide säilitamine. Metsaheinamaad hõlmavad kaitsealal umbes 8 ha. Metsaheinamaade üldine seisund on halb, pooled niidualad on metsastunud ja perspektiivis puudub majanduslik põhjus niitude hooldamiseks (kasutamiseks). Niidualade esinduslikkus on madal ja seepärast ei ole mõistlik nende arvamine loodusala kaitse-eesmärkide hulka. Kaitse eeskirjas on antud võimalus poollooduslike koosluste hooldamiseks, seda eeskätt maastiku (maastikuvaadete) säilimise ja elupaikade mitmekesisuse eesmärgil. Peamised hooldustööd on niidualade puhastamine võsast, metsaservade korrastamine ning perioodiline niidualade niitmine.

Kaitseala valitseja nõusolekul on kaitsealal lubatud tee, tehnovõrgu rajatise või tootmisotstarbeta ehitise püstitamine kaitseala tarbeks. Eeskätt külastuse korraldamiseks ette nähtud rajatiste (nt infotahvel, tõkkepuud, tähised) ehitamise vajadusi silmas pidades on sihtkaitsevööndis kaitseala valitseja nõusolekul lubatud ka uute rajatiste püstitamine kaitseala tarbeks ning nende hooldamine. Regulatsiooni eesmärk on võimaldada rajada kaitsealale puhkerajatise ja vajaduse korral püstitada Rutu mäele vaatetorn. Tulenevalt tehnoloogiast, ehitise eripärast ja asukohast ei saa määrusega lõplikult hinnata, kas ehitustegevus ohustab

kaitse-eesmärke või mitte, mistõttu jääb see igakordseks kaalutusotsuseks. Kuna kaitseala valitsejale jääb õigus hinnata uute ehitiste mõju kaitse-eesmärkidele, siis ei sea nimetatud leevendus ohtu kaitse-eesmärkide saavutamist.

2.5.2.2. Vajalikud tegevused

Kaitsealal on vaadete avamiseks ja säilimiseks vajalik puu- ja põõsarinde kujundamine ja harvendamine või raadamine, rohu niitmine ja loomade karjatamine.

Rutu maastikukaitseala peamiseks eesmärgiks on maastikuilme säilitamine, milleks on oluline lagealade lagedana püsimine. Rutu maastikukaitsealal on aruniitude avatuna hoidmine üks olulisemaid küsimusi maastiku kaitseks. Rutu aruniidud ei kvalifitseeru Natura elupaigatüübiks, samas on nende avatuna hoidmine maastiku kaitseks oluline (avatud alade võssa kasvamine on üks suuremaid maastikukaitseprobleeme). Antud ala kontekstis omavad aruniidud eelkõige tähtsust maastikuna. Maastikukaitse eesmärk aga on tagatud siis, kui niidualad püsivad lagedana. Niidukoosluste liigiline koosseis (mis mängib rolli poollooduslike koosluste korral) ei oma siin tähtsust. Niidualasid, mis vajab hooldust ja servaaladel taastamist, on kaitsealal 8 ha.

2.5.2.3. Keelatud tegevused

Kaitsealal on keelatud majandustegevus ja loodusvarade kasutamine. Vastavalt majandustegevuse seadustiku üldosa seadusele on majandustegevus iga iseseisvalt teostatav, tulu saamise eesmärgiga püsiv tegevus, mis ei ole seadusest tulenevalt keelatud. Tegevus, mille suhtes on kehtestatud teatamis- või loakohustus, loetakse samuti majandustegevuseks ka juhul, kui selle eesmärk ei ole tulu saamine. Seega kõik kaitse-eeskirja kaitsekorra peatükis reguleeritud tegevused, mis on määrusega lubatud või keelatud kaitseala valitseja nõusolekul ja mida tehakse tulu saamise eesmärgiga, ning tegevused, mis on lubatud või keelatud kaitseala valitseja nõusolekul ja millega kaasneb teatamis- või loakohustus, on kaitseala sihtkaitsevööndis lubatud majandustegevus. Kaitse-eeskirjaga lubatakse sihtkaitsevööndis majandustegevust, mis ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärki või seisundit.

Kaitseala valitseja nõusolekuta on kaitsealal keelatud muuta katastriüksuse kõlvikute piire ja kõlvikute sihtotstarvet, koostada maakorralduskava ja teha maakorraldustoiminguid, kehtestada detailplaneeringut ja üldplaneeringut, lubada ehitada ehitusteatisel kohustusega või ehitusloakohustuslikku ehitist, sealhulgas lubada püstitada või laiendada paadisilda, anda projekteerimistingimusi, anda ehitusluba, rajada uut veekogu, mille pindala on suurem kui viis ruutmeetrit, kui selleks ei ole vaja anda vee erikasutusluba või ehitusluba ega esitada ehitusteatis, jahilukeid lisasõta. Nimetatud regulatsioon tuleneb looduskaitse seaduse § 14 lõikest 1. Kaitse-eeskirjaga ei reguleerita lauri püstitamist või laiendamist, kuna lauri on merre ulatuvate kiviridadega ääristatud paadisadam, mida on võimalik rajada ainult mereranda.

2.5.2.4. Tegevuste kooskõlastamine kaitseala valitsejaga

Tegevused, mis on keelatud, kui selleks ei ole kaitseala valitseja nõusolekut, on määratud vastavalt looduskaitse seaduse § 14 lõikele 1.

Kaitseala valitseja ei kooskõlasta tegevust, mis kaitse-eeskirja kohaselt vajab kaitseala valitseja nõusolekut, kui see võib kahjustada kaitseala kaitse-eesmärkide saavutamist või kaitseala seisundit. Kui tegevust ei ole kaitseala valitsejaga kooskõlastatud või tegevuses ei ole arvestatud kaitseala valitseja kirjalikult seatud tingimusi, mille täitmisel tegevus ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärgi saavutamist või kaitseala seisundit, ei teki isikul, kelle huvides

nimetatud tegevus on, vastavalt haldusmenetluse seadusele õiguspärast ootust sellise tegevuse õiguspärasuse osas.

Praktikas on tingimuste esitamine kõige enam kasutatav võte, millega välditakse kaitsealadel majandustegevuse kahjustavat mõju. Enamasti ei keelata tegevust, mis on kaitse-eeskirjas lubatud kaitseala valitseja nõusolekul, vaid püütakse kaalutlusõiguse kaudu leida lahendusi, kus tegevus loodusväärtusi ei kahjusta, ühitades looduskaitse ja arendushuvid.

3. Menetluse kirjeldus

Rutu maastikukaitseala kaitse-eeskirja avalik väljapanek toimus 10. juunist 30. juunini 2016. a Keskkonnaameti Pärnu-Viljandi regiooni Viljandi kontoris ning Karksi Vallavalitsuses. Teated kaitse-eeskirja avaliku väljapaneku ja avaliku arutelu kohta ilmusid 9. juunil 2016. a üleriigilise levikuga ajalehes Postimees ja 9. juunil 2016. a kohalikus ajalehes Sakala. Väljaandes Ametlikud Teadaanded ilmus kaitse-eeskirja eelnõu avalikustamise teade 7. juunil 2016. a.

Looduskaitseseaduse §-s 9 sätestatud kaitse alla võtmise menetluse käigus saadeti kaitsealal paikneva kolme kinnisasja kolmele eraomanikule ja Riigimetsa Majandamise Keskusele, Viljandi Maavalitsusele, Karksi Vallavalitsusele ning MTÜ Lilli Jahiühingule teade kaitse-eeskirja eelnõu avalikustamise, sh avaliku väljapaneku ja avaliku arutelu kohta. Avalikustamise käigus parandusettepanekuid ei esitatud.

Rutu maastikukaitseala kaitse-eeskirja avalik arutelu toimus 1. juulil 2016 Karksi Vallavalitsuse saalis, kus osales Karksi vallavalitsuse esindaja. Arutelul kaitse-eeskirja eelnõule parandusettepanekuid ei esitatud.

4. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõu koostamisel on arvestatud EÜ Nõukogu direktiiviga nr 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku taimestiku ja loomastiku kaitsest (EÜT L 206, 22.07.1992, lk 7–50).

EÜ Nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ ehk loodusdirektiivi artikli 2 lõike 1 kohaselt on nimetatud direktiivi eesmärk looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitsmisega kaasa aidata bioloogilise mitmekesisuse säilimisele EL liikmesriikide territooriumil. Loodusdirektiivi artikli 3 lõigete 1 ja 2 kohaselt luuakse Euroopa ökoloogiline võrgustik Natura 2000, mille loomise annab oma panuse iga liikmesriik võrdeliselt sellega, millisel määral leidub tema territooriumil loodusdirektiivis nimetatud looduslike elupaigatüüpe ja liikide elupaiku. Vastavalt Vabariigi Valitsuse 5. augusti 2004. a korralduse nr 615 „Euroopa Komisjonile esitatav Natura 2000 võrgustiku alade nimekiri” lisa 1 punkti 2 alapunktile 367 on Natura 2000 võrgustiku loodusalaks esitatud Rutu loodusala, mis hõlmab Rutu maastikukaitseala. Seetõttu tuleb Rutu maastikukaitsealal tegevuse kavandamisel hinnata selle mõju kaitse-eesmärkidele, arvestades Natura 2000 võrgustiku alade kohta kehtivaid erisusi.

Rutu loodusala on kinnitatud Natura 2000 võrgustiku alaks Euroopa Komisjoni 12. novembri 2007. a otsusega 2008/24/EÜ, millega võeti vastavalt nõukogu direktiivile 92/43/EMÜ vastu boreaalses biogeograafilises piirkonnas asuvate ühenduse tähtsusega alade esimene ajakohastatud loetelu (teatavaks tehtud numbri K(2007) 5402 all, ELT L 012, 15.01.2008, lk 118–382). Viimati ajakohastati boreaalse biogeograafilise piirkonna loodusalade nimekirja Euroopa Komisjoni 26. novembri 2015. a rakendusotsusega (EL) 2015/2371, millega võeti

vastu boreaalses biogeograafilises piirkonnas asuvate ühenduse tähtsusega alade loetelu üheksas uuendatud versioon (teatavaks tehtud numbri C(2015) 8214 all, ELT L 338, 23.12.2015, lk 436—676)

Pärast määruse jõustumist tehakse Euroopa Komisjonile ettepanek lisada Rutu loodusala kaitse-eesmärkide hulka elupaigatüüp vanad loodusmetsad (9010*). Pärast käesoleva määruse jõustumist on vaja korrigeerida ka Rutu loodusala piire ja viia need vastavusse kaitseala piiridega.

5. Määruse mõju ja rakendamiseks vajalikud kulutused

Määruse mõju on positiivne loodus- ja elukeskkonnale, aidates looduskeskkonna säilitamisega kaasa inimeste põhivajaduste ja elukvaliteedi tagamisele. Määruse kaitse-eesmärkide täiendamine metsaelupaigatüüpidega aitab kaasa väärtuslike metsaelupaikade säilitamisele ja nende soodsa seisundi saavutamisele.

Uue kaitse-eeskirja kehtestamine aitab kaasa rahvusvaheliste kohustuste täitmisele, seega on mõju välissuhetele positiivne. Looduse mitmekesisuse ehk elurikkuse säilitamise ja suurendamise vajaduse sätestavad nii Euroopa 2020 kui ka Ressursitõhusa Euroopa tegevuskava. Sellest tulenevalt on elurikkuse vähenemise peatamiseks ja taastamiseks kinnitatud EL elurikkuse strateegia aastani 2020 (KOM(2011)2441), mis seab liikmesriigile konkreetsed ja mõõdetavad eesmärgid elurikkuse (liikide ja elupaikade seisundi) parandamiseks aastaks 2020. Kinnitatav õigusakt toetab otseselt nende eesmärkide saavutamist.

Rutu maastikukaitseala on juba riikliku kaitse all, mistõttu puudub määruse jõustumisel oluline mõju sotsiaalvaldkonnale, riiklikule julgeolekule, majandusele, regionaalarengule ning riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse korraldusele.

Planeeringud tuleb kooskõlla viia kehtestatud õigusaktidega. Seega mõjutab määruse kehtestamine ka kehtestatud planeeringuid. Meile teadaolevalt vastuolusid kehtivate planeeringutega ei ole, mistõttu oluline mõju selles küsimuses puudub. Eelnõu avalikustamise käigus saadeti kohalikele omavalitsustele ja maaomanikele arvamuse avaldamiseks eelnõu materjalid. Selle käigus ei esitatud vastuväiteid, et määruse jõustumine takistaks kehtivate planeeringute teostamist ei laekunud. Looduskatseseaduse § 9 lõike 71 punktide 3 ja 4 järgi on avalikustamise üheks eesmärgiks saada menetlusosalistelt neile teadaolevaid andmeid, mis omavad puutumust antud eelnõuga.

Vastavalt maamaksuseaduse §-le 4 kaasneb määruse jõustumisega kohaliku omavalitsuse maamaksutulude mõningane suurenemine. Maamaksuseaduse § 4 lõike 3 kohaselt hakkab maamaksusoodustus kehtima kaitse-eeskirja jõustumisele järgneva aasta 1. jaanuaril. Maamaksuseaduse § 4 lõike 1 punkti 1¹ kohaselt kaitsealade sihtkaitsevööndi maalt maamaksu ei maksta. Maamaksu laekub Karksi vallale rohkem ligikaudu 5 eurot aastas. Maamaksu laekumine suureneb, kuna kaitseala pindala väheneb 0,8 ha võrra metsamaa (metsasihid ja metsateed) arvelt.

Vastavalt looduskatseseaduse §-le 20 võib riik kokkuleppel kinnisasja omanikuga omandada kinnisasja, mille sihtotstarbelist kasutamist ala kaitsekord oluliselt piirab, kinnisasja väärtusele vastava tasu eest. Rutu maastikukaitsealal asub 55,2 ha eramaid. Kaitseala kaitsekorra uuendamisega ei lisandu kaitseala koosseisu eramaid ning seega ei kaasne riigile täiendavaid kohustusi.

Kaitsealale jääb hooldamist ja osaliselt taastamist vajavat aruniitu 8 hektarit. Kehtivad toetusmäärad poollooduslike koosluste hooldamiseks on 250 eurot hektari kohta. Poollooduslike koosluste hooldamisega seoses ei kaasne riigile määruse kehtestamisega täiendavaid kulusid, kuna hooldatava ala maht võrreldes varasemaga ei suurene.

Natura 2000 alal asuva erametsamaa toetust on õigus taotleda sihtkaitsevööndis pindalale 49 ha. Toetuse määr on sihtkaitsevööndis asuva metsaala ühe hektari kohta 110 eurot aastas. Erametsamaa toetusega seoses ei kaasne riigile määruse kehtestamisega lisakulusid, kuna toetusõigusliku erametsamaa ala ei suurene.

Kuna Rutu maastikukaitseala kaitsekorra uuendamisega ei muutu kaitsealuse riigimetsamaa pindala ja tsoneering, siis puudub mõju metsamajandusest saadavale tulule. (Kaitseala pindala väheneb 0,8 ha metsamaa arvelt, kuid tegemist on metsasihtide ja teeservadega, kus metsamajanduslikult väärtuslikku materjali ei kasva.)

6. Määruse jõustumine

Määrus jõustub kümnendal päeval pärast Riigi Teatajas avaldamist.

7. Vaidlustamine

Määruse üldkorraldusele ehk haldusakti tunnustele vastavat osa on võimalik vaidlustada, esitades halduskohtumenetluse seadustikus sätestatud korras kaebuse halduskohtusse. Määruses on üldkorralduse regulatsioon suunatud asja (kinnistu) avalik-õigusliku seisundi muutmisele, hõlmates eelkõige asja kasutamist ja käsutamist reguleerivaid sätteid. Seega vastavad määruses üldkorralduse tunnustele sätted, millest tulenevad kinnisasja omanikule või valdajale õigused ja kohustused on konkreetse kinnisasjaga tihedalt seotud ning puudutavad kinnisasja kasutamist või käsutamist. Halduskohtumenetluse seadustiku § 46 lõike 1 kohaselt võib tühistamiskaebuse esitada 30 päeva jooksul kaebajale haldusakti teatavaks tegemisest arvates ja sama paragrahvi lõike 5 kohaselt kaebuse haldusakti õigusvastasuse kindlakstegemiseks kolme aasta jooksul haldusakti andmisest arvates.

8. Eelnõu kooskõlastamine

Eelnõu on kooskõlastatud teiste ministriumitega eelnõude infosüsteemi EIS kaudu. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium kooskõlastas eelnõu märkusteta, ülejäänud ministriumid on kooskõlastanud eelnõu vaikimisi. Vabariigi Valitsuse reglemendi § 7 lõike 4 kohaselt, kui kooskõlastaja ei ole sama paragrahvi lõigetes 1–3 sätestatud tähtaja jooksul eelnõu kooskõlastanud või jätnud seda põhjendatult kooskõlastamata, loetakse eelnõu kooskõlastatuks.